vechea medicină, *Prognosticul* și anumite cărți ale *Epidemiilor*, opere îndeobște incluse în grupul tratatelor „autentice", adică aparținîndu-i marelui Hippocrate, corifeul școlii medicale din Cos.

Numai că Grensemann nu se raliază celor care socotesc că *Despre boala sfîntă* este un produs al „corului" din Cos. O minuțioasă analiză de vocabular, de compoziție și de doctrină urmărește să argumenteze teza lui Max Wellmann cum că *De morbo sacro* aparține vechii școli medicale din Cnidos.

În continuare, sînt menționate unele similitudini între concepțiile dezvoltate în acest tratat hippocratic și cele atribuite lui Alcmaion din Crotona și lui Diogenes din Apollonia sau cele consemnate de Anonimul Londonez, un doxograf al lui Menon, elevul lui Aristotel.

Manuscrisele principale folosite de Grensemann au fost *Vindobonensis Medicus Graecus* 4, *Marcianus Venetus* 269 și *Corsinianus* 1 410, cărora li s-au adăugat cîteva codice mai noi. La critica textului, editorul a beneficiat de materialul colectat pentru *Thesaurus Linguae Graecae*, la a cărui redactare colaborează el însuși. Versiunile greacă și germană sînt completate de o bogată adnotare cu caracter filologic și medico-istoric, de diverși indici, precum și de un glosar complet.

G. Brătescu

STRABON, *Géographie, Tome II : livres III et IV*. Texte établi et traduit par François Lasserre. Paris, „Les Belles Lettres", 1966. X + 242 pagini duble (trei hărți afară din text).

Cu acest prim volum din *Geografia* lui Strabo, editura „Les Belles Lettres" întreprinde o operă de toți dorită și de multă vreme așteptată. Într-adevăr, dacă însemnătatea operei pentru cunoașterea lumii vechi către începutul erei noastre n-are nevoie să mai fie amintită, anevoința pregătirii unei ediții științifice a unui text pe cît de întins, pe atît de defectuos transmis, nu trebuie nici ea uitată. Aceasta explică pentru ce Strabo nu s-a bucurat de atenția nici unui filolog francez din zilele lui C. Müller, care l-a publicat în colecția Didot, aceasta explică și împrejurarea că ediția plănuită de François Lasserre începe cu cărțile a III-a și a IV-a, lăsînd pentru un viitor neprecizat publicarea primelor două, o dată cu care sîntem îndemnați să așteptăm introducerea generală a lucrării, biografia autorului și studiul amănunțit al tradiției manuscrise.

Prudența învățatului elvețian trebuie privită ca o chezășie de seriozitate, și această impresie e întărită de examenul volumului de curînd dat la iveală, care cuprinde descrierea Peninsulei Iberice și a Galliei. Această parte a *Geografiei* prezintă greutăți puțin comune nu numai în ce privește constituirea textului (plin de nenumărate toponime și de nume de seminții desfigurate de scribi succesivi și anevoie de restabilit în forma originală), dar și înțelegerea acestuia : fixarea pe teren a localităților și a triburilor, identificarea izvoarelor folosite de autorul despre care se întîmplă să știm că n-a cercetat în persoană locurile descrise, confruntarea datelor de el oferite cu rezultatele cercetărilor arheologice.

În toate aceste privințe, ostenelile editorului l-au dus la rezultate vrednice de laudă. Reține atenția, în primul rînd, analiza migăloasă a izvoarelor, la capătul căreia se stabilește — în funcție de locul ținut în informarea lui Strabo — o adevărată scară de însemnătate a autorilor folosiți : Poseidonios, în primul rînd, în care Lasserre e înclinat să vadă izvorul principal

https://biblioteca-digitala.ro

și aproape unic al geografului (în sensul că și literatura mai veche, geografică sau etnografică, ar fi cunoscut-o tot prin intermediul lui), apoi Asinius Pollio (în original sau în traducerea greacă a lui Timagenes sau a lui Pollion din Tralles) pentru perioada războaielor civile și pentru schimbările introduse de romani în geografia administrativă a Iberiei, în sfîrșit, o a treia categorie de informații, tot de origine romană, privitoare la activitatea desfășurată de Augustus în Spania. În legătură cu acest de-al treilea izvor, fixat în timp cu o inevitabilă aproximație și definit mai ales ca tendință, Lasserre se arată extrem de precaut. Într-un prim moment, se mulțumește să-l indice ca pe un anonim „panegirist"; mai tîrziu, și anume în nota introductivă la cartea a IV-a, formulează ipoteza că ar putea fi vorba de retorul massaliot Volcacius Moschus, elev al lui Apollodor din Pergam și, întîmplător, protejat al aceluiași Asinius Pollio pe care — fie și indirect — avea să-l folosească în bună măsură și pentru descrierea Galliei.

Analiza aceasta de izvoare se repetă și în introducerea la cartea a IV-a cu rezultate în linii mari asemănătoare. Și aci, ca în descrierea Spaniei, sursa principală e Poseidonios, ale cărui *Istorii* Strabo le-a utilizat copios, cum e ușor de înțeles din pasajele paralele ale *Bibliotecii* lui Diodor, a cărui dependență de filozoful din Apameea e îndeobște recunoscută. Lui Poseidonios i se adaugă Asinius Pollio, abia pomenit, și, firește, „panegiristul" — fie că e vorba sau nu de Volcacius Moschus —, de la care provin indicațiile deosebit de interesante privitoare la Massalia și la teritoriul înconjurător.

Stabilirea textului marchează un progres indiscutabil asupra ediției Müller - Dübner și chiar asupra aceleia a lui Wolf Aly, cea mai nouă și mai importantă dintre edițiile straboniene apărute de un veac. Traducerea e sprintenă și precisă, calități inestimabile în cazul unui autor care se citește pentru informare, și nu pentru agrement. Dar noutatea cea mai importantă pe care-o înfățișează lucrarea e comentariul amplu și savant de care textul lui Strabo nu se poate lipsi și care, în cazul de față, răspunde așteptărilor celor mai exigente. Pentru întocmirea lui, Lasserre a pus la contribuție nu numai o întinsă literatură filologică și istorică, dar și rezultatele cele mai noi ale cercetărilor arheologice din Spania și Franța. Ajutat în această direcție de sfaturile celor doi „revizori" oficiali ai ediției — Paul-Marie Duval și Robert Étienne, primul, specialist renumit al istoriei Galliei, celălalt adînc cunoscător al istoriei și preistoriei iberice —, el a izbutit să ne dea, pe lîngă obișnuitele note exegetice din josul paginilor, un mare număr de note adiționale plasate la sfîrșitul volumului, în care examinează cu răgaz problemele controversate puse de un text atît de dificil.

După *Istoriile* lui Titus Livius și *Politica* lui Aristotel, acesta e, dacă nu mă înșel, al treilea autor din colecția Budé care se învrednicește de un aparat erudit atît de amplu[1]. Comparat cu edițiile oricăror autori greci sau latini apărute cu decenii în urmă în aceeași serie (fără a exclude chiar și excelentul *Herodot* al lui Legrand), noul *Strabo* marchează desigur un pas înainte și, într-un fel, o concepție nouă despre editarea în vederea unui larg public a clasicilor greco-latini.

Consultarea volumului va fi considerabil înlesnită de bogatul „lexic al numelor de locuri" în care se dau — cu echivalentele lor moderne, ori de cîte ori lucrul e cu putință — toponimele figurînd în traducere în forma originală sau într-o transcriere francizată ori latinizată. De mare folos vor fi și cele trei hărți în culori care completează lucrarea: a Iberiei antice, a Galliei transalpine și a Europei occidentale în întregul ei, așa cum era cunoscută sau închipuită în zilele lui Strabo.

D. M. Pippidi

[1] În ultimul moment remarc aceeași caracteristică la textul abia apărut al lui Ammianus Marcellinus, editat de Galletier.

https://biblioteca-digitala.ro